

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра психології (№ 704)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

(підпис)

М.Є Жидко
(ініціали та прізвище)

« 28 » серпня 2025 р.

СИЛАБУС ОBOB'ЯЗKОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи професійного відбору та поліграфічних досліджень
(назва навчальної дисципліни)

Галузі знань: 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 053 Психологія
(код та найменування напряму підготовки)

Освітня програма: Психологія
(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна, дистанційна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Силабус введено в дію з 01.09.2025 року

Харків - 2025 р.

Розробник: Кочарян І.О., доц. каф. 704, к.психол.н., доц.

(прізвище та ініціали, посада, наукова ступінь та вчене звання)

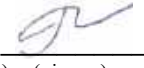

(підпис)

Силабус розглянуто на засіданні кафедри психології №704

(назва кафедри)

Протокол № 1 від «28» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри психології, к. психол. н., доц.

(науковий ступінь та вчене звання) (підпис)

Юрій Гулий

(ініціали та прізвище)

Погоджено з представником здобувачів освіти:

(підпис)

Маргарита СТАРОДУБЦЕВА

(ім'я та прізвище)

Загальна інформація про викладача

ПІБ: Кочарян Ігор Олександрович.

Посада: доцент каф. 704, к. психол. н., доц.

Перелік дисциплін, які викладає:

– Основи професійного відбору та поліграфічних досліджень.

Напрями наукових досліджень: Механізми психічної саморегуляції і їх діагностика, особистісний симптомокомплекс відповідальності.

1. Опис навчальної дисципліни

Форма навчання – денна.

Семестр в якому викладається дисципліна –7;

Дисципліна обов'язкова

Обсяг дисципліни:

Загальна кількість годин за навчальним планом – 120, кредитів ЄКТС – 4, лекції - 16 години, практичні заняття – 32 години (всього аудиторних занять – 48 години), самостійна робота - 72 години.

Види занять – лекції, практичні заняття, самостійна робота здобувача.

Види контролю – поточний, модульний та підсумковий (семестровий) контроль.

Мова викладання – українська.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальною дисципліни “Основи професійного відбору та поліграфічних досліджень” є формування компетенцій, які спрямовані на поглиблення теоретичних уявлень студентів щодо принципів, процесів, механізмів та методів професійного відбору персоналу у сучасній організації.

Завдання:

Основні завдання вивчення дисципліни пов'язані з формуванням наступних загальних та професійних компетенцій:

1. Здатність застосовувати знання з професійного відбору у практичних ситуаціях.
2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.
4. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
5. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
6. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій у професійному відборі.
7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
8. Здатність дотримуватися норм професійної етики при проведенні професійного відбору.

Результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент повинен досягти таких результатів навчання:

А) Знання:

1. Основних принципів професійного відбору.

2. Принципи поліграфного дослідження у організації.
3. Етичних правил проведення професійного відбору.
4. Основних психофізіологічних показників стресу;
5. Методик діагностики брехні за допомогою поліграфу.
6. Основні методи проведення психодіагностичних досліджень з метою профвідбору.

Б) Уміння:

1. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги у професійному відборі.

2. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

3. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження при професійному відборі.

4. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

5. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

6. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

7. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

В) Комунікація:

1. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

Г) Автономія та відповідальність:

1. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

Пререквізити: «Диференційна психологія», «Практикум з психології».

Кореквізити: «Ознайомча практика», «Експериментальна психологія».

Постреквізити: «Психологія праці», «Психодіагностика».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Особливості психологічної роботи з людськими ресурсами у різних типах організацій

Тема 1. Історичні аспекти підбору персоналу.

Основні етапи розвитку організаційної психології. Розвиток організаційної психології закордоном. Розвиток організаційної психології в Україні. Предмет та об'єкт курсу.

Тема 2. Основні функції та напрямки роботи психолога в організації

Ринок праці психологів в Україні. Потреби організацій щодо психологічної роботи. Роль психолога у сучасній організації. Основні функції та напрямки роботи психолога в організації.

Тема 3. Особливості психологічної роботи з людськими ресурсами у різних типах організацій

Особливості психологічної роботи в організаціях різного типу. Особливості кадрового менеджменту в організаціях з різними системами управління. Роль психолога в стабільних і нестабільних організаціях. Огляд досліджень, проведених в крупних організаціях.

Змістовний модуль 2. Прикладні аспекти оцінки, підбору та відбору персоналу.

Тема 4. Методи дослідження в організаційній психології

Експериментальні, не експериментальні і психодіагностичні методи дослідження в організаційній психології. Типи даних, які одержані в результаті досліджень. Особливості проведення методу нагляду і аналізу продуктів діяльності в організації. Особливості проведення методу бесіди в організації. Структура і типи співбесіди. Огляд тестових методик, які вживаються при проведенні психологічних досліджень в організації. Їх основні психометричні характеристики.

Тема 5 Методи підбору та відбору персоналу

Структура процесу підбору і відбору персоналу в організації. Загальна характеристика етапів процесу підбору і відбору персоналу в організації. Характеристика методик відбору персоналу. Використовування поліграфа у професійному відборі персоналу до організації. Професіограми та психограми деяких професій, що користуються найбільшим попитом на ринку праці України. Способи психологічної роботи з анкетними даними претендентів. Співбесіда як основний метод відбору персоналу.

Тема 6. Атестація та навчання персоналу

Аналіз найпопулярніших систем навчання і атестації персоналу в організаціях. Роль психолога в атестації персоналу. Характеристика особистості та її структура. Основні підходи до складання характеристик особистості. Психологічний тренінг як метод навчання персоналу організації. Види та принципи підготовки психологічного тренінгу в організації.

Змістовний модуль 3. Основи поліграфічних досліджень у роботі з персоналом.

Тема 7. Психологічні та психофізіологічні основи застосування поліграфічних пристроїв.

Історія питання про наукову «детекцію брехні». Природничонаукові основи проведення СПФД. Базові поняття та їх визначення: брехня, методика СПФД, опит, методи опиту, тест, поліграфне тестування, технічні засоби для використання в ході СПФД, поліграф, поліграма та ін. Походження першого детектора брехні та його історична трансформація до сучасного приладу. Різноманітність існуючих сучасних комп'ютерних поліграфів.

Основні психофізіологічні параметри, які використовуються при тестуванні із застосуванням поліграфічних пристроїв. Особливості реєстрованих фізіологічних показників людини: кожно-гальванічеська складова і реакція обстежуваного, робота серця, артеріальний тиск, зміна об'єму грудної клітки та живота (черевне і грудне дихання), міміка обличчя і загальної активності м'язів тіла, мова та частота серцевих скорочень.

Психічні процеси та стани. Пізнання. Діяльність і мотивація. Психологія різних типів особистості. Психологія стресу.

Тема 8. Правові основи та методичні аспекти застосування поліграфа.

Поширеність досвіду застосування поліграфічних досліджень. Особливості законодавства щодо правомірності поліграфічних перевірок. Загальні вимоги до проведення поліграфного тестування (місце проведення, час, навантаження на спеціаліста, протипоказання до проведення тестування, особливості тестування жінок та дітей).

Питання, використовувані при проведенні тестування на поліграфічних пристроях. Функціональна значущість 9 типів питань: 1)нейтральних 2)умовнонейтральних 3)нульових (жертвенних) 4)значимих (перевірочних) 5)контрольних 6)що провокують 7)питань по відволікаючій темі 8)“SKY”-питань і 9)слабких, середніх, сильних.

Основні методи і методики застосування поліграфа. Роль тесту стимуляції в дослідженні. Методика питань про приховувану інформацію. Метод знання винного, пошуковий метод, тест

піку напруги. Типи питань, використовуваних при складанні тестів піку напруги. Вимоги до формулювання питань і формуванню тестів при проведенні опиту по методиці піку напруги. Особливості використання методу винних знань і пошукового методу. Способи організації контролю реакцій на значиме питання в методиці піку напруги. Специфічна стимуляція при опиті по методиці піку напруги.

Методика контрольних питань. Основні положення методики контрольних питань. Загальні вимоги до підготовки значимих і контрольних питань методики контрольних питань. Види контрольних питань. Поняття контрольної теми. Обговорення з обстежуваним в ході опиту контрольних тем як основа для формулювання контрольних питань. Загальні вимоги до формулювання значимих і контрольних питань.

Метод порівняння трьох зон по Бакстеру. Основні поняття та визначення методів: крапка, зона, условно-числове позначення питань, колірне позначення зон, загальний формат тесту. Правила формулювання та обговорення контрольних та значимих питань. Особливості формулювання і обговорення жертвенно-значимого питання. Зміна порядку пред'явлення питань від тесту до тесту, використання керівництва по проведенню дій коректувань між пред'явленнями тесту.

Тест SKY. Тест мовчазних відповідей. Модифікований тест змішаних питань Варламова, Николаєвой, дослідницький тест Николаєвой. Коротка порівняльна характеристика методів.

Тема 9. Особливості прикладного застосування СПФД для вирішення різних кадрових питань.

Загальні положення використання поліграфа при вирішенні кадрових питань. Предтестова бесіда. Тест на виявлення алкогольної залежності. Тест на виявлення наркотичної залежності. Тест на уточнення анкетних даних. Тест на виявлення кримінального минулого.

Протидія поліграфу та шляхи його нейтралізації. Навмисна зміна параметрів дихання. Застосування фармакологічних засобів для протидії поліграфній перевірці. Прийоми саморегуляції в системі протидії поліграфу.

Функціональні обов'язки психолога в організації і етичні проблеми, пов'язані з їх виконанням. Етичний кодекс організаційного психолога. Взаємодія психологічної служби і служби безпеки в організації.

4. Індивідуальні завдання

непередбачено навчальним планом

5. Методи навчання

Програмою передбачено наступні методи навчання:

Лекції, спрямовані на поглиблення теоретичних уявлень про особливості розвитку психологічної думки з найдавніших часів до сучасності, розвиток психології як науки, її становлення, різноманітність теорій та підходів до предмету психології;

Семінарське (практичне) заняття – дозволяє розвивати вміння студентів висловлювати свою думку, описувати та характеризувати події (історичні та особисті), що вплинули на розвиток психологічної думки сучасності;

Самостійна робота – передбачає підготовку студентів до лекцій та семінарських занять (протягом семестру або під час сесії), виконання модульних (поточних та контрольних) робіт.

6. Методи контролю

Поточний контроль проводиться науково-педагогічними працівниками. Завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи. Мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між викладачами та студентами у процесі навчання, управління пізнавальною мотивацією студентів. Результати, отримані при поточному контролі, використовуються для планування самостійної роботи та коригування методів і засобів навчання.

У якості поточного контролю передбачено оцінювання роботи на семінарських (практичних) заняттях, модульні контрольні роботи.

Робота на семінарських (практичних) заняттях оцінюється по шкалі від 1 до 2-х балів за наступним принципом: 1 бал зараховується студенту за умови його пасивного виконання аудиторної роботи (присутність на заняттях); 2 бали отримує студент у тому випадку, коли він бере активну участь у виконанні завдання, має високу мотивацію оволодіння професійними знаннями та навичками, при підготовці реферативних робіт (презентацій) використовує додаткові джерела (особливо іншими мовами), демонструє ерудицію, схильність до наукового образу мислення, здібності дослідника, практичного фахівця. Останнє заняття оцінюється лише в 1 бал. Якщо студента неможливо оцінити з приводу того, що він був відсутній на семінарському занятті (з об'єктивної або необ'єктивної причини) він може відпрацювати його шляхом написання рукописного реферату за відповідною темою обсягом не менш 20 сторінок.

Семестровий підсумковий контроль. Семестровий підсумковий контроль з навчальної дисципліни проводиться за умови подолання студентом межі 60 балів за виконання всіх вимог до засвоєння навчальної дисципліни (присутність та активність на заняттях, написання модульних робіт та залікової роботи).

У якості контрольного семестрового заходу передбачено написання **залікової роботи**. Залікова робота є письмовою роботою, яка складається із трьох завдань, кожне завдання оцінюється у 10 балів.

7. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують студенти

7.1. Розподіл балів, які отримують студенти (кількісні критерії оцінювання)

Поточне тестування та самостійна робота				Підсумкова робота	Сума
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Активність на практичних заняттях	30	100
Модульна робота 1	Модульна робота 2	Модульна робота 3	Присутність (1 бал) та активність (1 бал)		
12	12	15	31		

7.2. Якісні критерії оцінювання

Необхідний обсяг знань для одержання позитивної оцінки:

- основні функції управління персоналом;
- методи відбору персоналу;
- вплив організаційних структур на кадрову політику;
- принципи поліграфного дослідження у профвідборі.

Необхідний обсяг вмінь для одержання позитивної оцінки:

- підбирати відповідні до вакансії методики відбору персоналу;
- проводити інтерв'ю щодо професійного відбору;
- використовувати сучасні тести, що використовуються у професійному відборі;
- проводити процедуру поліграфного тестування;

7.3 Критерії оцінювання роботи студента протягом семестру

Задовільно (60-74). Мати мінімум знань та умінь. Знати основні методи відбору персоналу. Вміти обґрунтувати необхідність застосування поліграфу.

Добре (75 - 89). Твердо знати мінімум знань, виконати усі поточні завдання. Вміти планувати та проводити поліграфне дослідження. Вміти обґрунтувати необхідність використання певного методу відбору персоналу.

Відмінно (90 - 100). Повно знати основний та додатковий матеріал. Знати усі теми. Орієнтуватися у підручниках та посібниках. Виконати і захистити всі поточні завдання. Вміти провести поліграфне дослідження і якісно написати висновок щодо його результатів. Вміти скласти психологічне заключення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсовому проекту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	відмінно	зараховано
83 - 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 -74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0 -34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

9. Методичне забезпечення

НМК з дисципліни: навчальна та робоча програми з дисципліни, план практичних (семінарських) занять, методичні вказівки до самостійної підготовки студентів з дисципліни, список рекомендованої літератури, питання до модульного та семестрового контролю.

10. Рекомендована література

Базова

1. Основи менеджменту : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III-IV рівнів акредитації / К. В. Білецька ; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. - Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2013. - 226 с.
2. Розвиток персоналу : навч. посіб. / Маркова Н. С. ; Харк. нац. екон. ун-т. - Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. - 255 с.
3. Комплексна оцінка якості управління персоналом : монографія / І. Б. Швець, Т. В. Коваленко ; Держ. вищ. навч. закл. "Донец. нац. техн. ун-т". - Донецьк : ДВНЗ "ДонНТУ", 2013. - 159 с.
4. Деркач Л.М., Спіріна І.Д., Татарінов В.І., Пеньков С.В. Критерії оцінювання ефективності психофізіологічних досліджень з використанням поліграфу та організація моніторингу якості їх проведення : метод. рекомен. Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022. - 48 с.
<https://surl.li/hvibzc>

Допоміжна

1. Професія. Кар'єра. Успіх: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Лях Т. Л., Малієнко Ю. М., Тимошенко Н. Є., Цюман Т. П., Шеламкова А. М.; За заг. ред. Цюман Т. П. – Видання друге, перероблене й доповнене. – К.: Основа–Принт, 2013. - 184 с. Режим доступу: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/book_profecia_kariera_yspih.pdf.
2. Психологія кар'єри: Конспект лекцій для студентів напряму підготовки 6.030507 «Маркетинг» галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» (для всіх форм навчання) / З. Р. Шайхлісламов.- Х.: РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2014. - 82 с. Режим доступу: http://lib.htei.org.ua/sites/default/files/21/2015/konspekt_lekcyi_psihologiya_karyery.pdf.
3. Навички для успішної кар'єри [курс для здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти] – К.: 2020. – 300 с. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/02/24/Metodychni%20materialy%20kursu%20Navychky%20dlya%20uspishnoyi%20karyery_02_24.pdf.
4. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Метрологічне, апаратне та програмне забезпечення поліграфа» для студентів спеціальності 152 „Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка— денної й заочної форм навчання / Укл.: Г.В. Сніжної. – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. – 36 с.
<https://eir.zp.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8dca6b40-7d98-402c-b264-c81c58f87d4c/content>

11. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека університету - http://library.khai.edu/library/page_lib.php
2. Електронна бібліотека кафедри психології
3. Електронна адреса кафедри психології - khai.psyho@gmail.com
4. Відеолекції Ігоря Кочаряна з курсу:
<https://youtube.com/playlist?list=PLaYK94dP2DqtU9IsDYzLxAzs8ABT56iaN&si=MCCvv7oAUhgEIWN6>
5. Національна асоціація поліграфологів України - <https://polygraph.ua/statti/>